

28. Мірчук П. Євген Коновалець. – Торонто, 1958. – С. 108. 29. Українське слово. – 1 серпня. – 1917. 30. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у 2-х томах. – Київ, 1996. – Т. 1. – С. 589. 31. Діло. – 28 липня. – 1917. 32. Народна воля. – 27 (14) листопада. – 1917. 33. Дашкевич Р. Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за золоті Київські ворота. – Нью-Йорк, 1965. – С.206. 34. Рінець-

кий С. Українське Січове Стрільцтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Нью-Йорк, 1956. – С. 360. 35. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918). – Київ – Львів, 1996. – С. 375. 36. В.К. Січові стрільці, їх історія і характер. – Львів, 1920. – С.45. 37. Дмитрів Б. Федь Черник у роковини бою під Мотовилівкою. – Львів, 1928. – С.47.

УДК 94 (477) “1917/1918”: 355.4.

Н.О. Химиця

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

УЧАСТЬ МОЛОДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УНР У БОРОТБІ ПРОТИ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ВЗИМКУ 1917 – НАВЕСНІ 1918 рр.

© Химиця Н.О., 2005

Розглянуто участь і роль молоді у будівництві регулярної армії УНР та у боротьбі проти більшовицької агресії взимку 1917 – навесні 1918 рр.

The article is dedicated of participation and role of youth in the construction of the regular army of the UPR and in the struggle against the Bolshevik aggression during the period from winter, 1917 to spring, 1918.

Розбудова України в умовах незалежного державного існування, подальший розвиток демократичних процесів у суспільстві можливі лише за умови шанобливого ставлення до власної історії, відновлення в національній пам'яті забутих або сфальсифікованих подій минулих часів, імен видатних борців за волю народу. Об'єктивне висвітлення історичного минулого України має важливе значення для виховання підростаючого покоління. Від того, як молодь сприйматиме історичне минуле, які приклади, ідеї, традиції візьме для наслідування, великою мірою залежатиме майбутнє нашої держави. У цьому контексті значний науковий та практичний інтерес становить дослідження участі молоді у створенні збройних сил Центральної Ради та у боротьбі проти більшовицької агресії восени 1917 – навесні 1918 рр.

Актуальність цієї проблеми визначається передусім потребою наукового узагальнення історичного досвіду участі молоді у процесі військового будівництва періоду Центральної Ради та творчого використання для розв'язання

актуальних питань розбудови Армії України у сучасних умовах.

Упродовж тривалого часу це питання з ідеологічних причин замовчувалося або відкрито фальсифікувалося. Із здобуттям Україною незалежності стало можливим об'єктивне вивчення військової історії. Окремі питання створення молодіжних військових підрозділів та частин порушуються у працях Л. Дещинського [1], В. Голубка [12], М. Литвина та К. Науменка [6], Я. Тинченка [20], Л. Зінкевич [2].

У цій роботі зроблено спробу комплексно дослідити участь молоді у процесі творення збройних сил України УНР та у боротьбі проти більшовицької агресії взимку 1917 – навесні 1918 рр.

Восени 1917 р. під керівництвом С. Петлюри Військовий секретаріат розробив “План організації кадрів Української армії з найбільш тривалого військового елементу”. За цим планом передбачалося скласти невелику кадрову армію, цілком незалежну від українізованих частин, з новим військовим статутом. Комплек-

тування такої армії мало проводитися із числа кадрових офіцерів російської армії, прихильних до українського руху та національно-свідомого українського елемента – молодих річників служби [2].

План С. Петлюри знайшов найбільше розуміння серед української молоді. Яскравим підтвердженням цього стало формування Гайдамацького коша Слобідської України, яке розпочалося у листопаді 1917 р. Гайдамацький кіш складався з куреня “чорних” і “червоних” гайдамаків. Курінь “чорних гайдамаків” комплектувався з юнаків військових шкіл, які добровільно зголосилися стати на службу в українську армію. Найбільше записалося юнкерів з 2-ої піхотної юнацької школи, що знаходилася на Подолі [2]. Юнкери цієї школи відзначалися доброю дисциплінованістю і ще раніше використовувалися українським урядом для вартової служби у Києві: охороняли державну скарбницю, телеграф, водотяг та електростанцію на Подолі. “Чорні гайдамаки” мали свої відзнаки: на комірці шинелі вони носили чорний трикутник як відзнаку частини, а старшини мали ще білі опаски на рукаві [3, с. 23]. Курінь “червоних гайдамаків” також складався з добровольців – офіцерів колишньої царської армії, які перейшли на службу до УНР [4, с. 140].

Одночасно з формуванням Коша Слобідської України проходила мобілізація студентської та шкільної молоді. Так, 3-го листопада при Київському комітеті українських соціалістів-революціонерів було розпочато організацію “Бойового куреня партії соціалістів-революціонерів”. Відразу ж до куреня вписалося більш як 300 чоловік, переважно учнів старших класів середніх шкіл Києва [5].

18 листопада 1917 року розпочалася організація ще однієї регулярної української частини Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців [6, с. 56]. Курінь було сформовано з військовополонених галицьких і буковинських юнаків. Ініціаторами його створення виступили полонені галичани, молоді старшини полку УСС австрійської армії [7, с. 204]. Наприкінці листопада курінь нараховував лише 60–80 чоловік. На всі командні посади було обрано молодих старшин. Одночасно із вербуванням проводився вишкіл Січових Стрільців. Згодом, було організовано штаб куреня на чолі з Є. Коновальцем [8, с. 14]. У січні 1918

року у складі куреня вже було три піхотні сотні і одна скорострільна, а загальна чисельність його досягла 500 чоловік. На чолі сотень стояли молоді національно свідомі галицькі старшини. Сотником першої пішої сотні став 23-річний старшина полку УСС австрійської армії Р. Сушко. Старшина УСС І. Чмола, який очолював другу пішу сотню, мав 25 років. Сотню піших гарматників очолював Р. Дашкевич, йому також було 25 років. 23-річний старшина УСС Ф. Черник командував сотнею піших скорострільів. В історію національно-визвольних змагань він увійшов не тільки як один із організаторів київських Січових Стрільців, але і як один з ідеологів стрілецької соборницької ідеї [9, с. 643].

У січні 1918 року перша піша сотня була найчисленнішою і нараховувала 200 чоловік. 60 % з них були вчорашніми молодими полоненими солдатами і старшинами австрійської армії. 15 % від загальної кількості – біженцями з Галичини і стільки ж – студентами. Решта 8–10 % становили старші полонені вояки УСС. Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців був дуже добре zorganizований, відзначався суворою дисципліною і вважався найкращою військовою частиною.

Безсумнівно, що взимку 1917 року українська молодь найбільш активно залучалася до процесу формування армії УНР. Вона добровільно вступала до таких перших регулярних частин, як Гайдамацький кіш Слобідської України і Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців, становила у їх складі переважну більшість.

Взимку 1917 року величезного розмаху набрав рух Вільного козацтва. Склалися цілі реєстри, в які вписувалося майже все чоловіче населення сіл і містечок. У формуванні загонів Вільного козацтва провідну роль відіграла українська молодь. Вільне козацтво створювалося безпосередньо під керівництвом “Братства самостійників” через так звані “Юнацькі спілки”, що поширювали свою діяльність серед шкільної, гімназійної і студентської молоді. Самостійницькі організації через Вільне козацтво поширювали державну свідомість серед сільського населення, а самі загони Вільного козацтва планували перетворити у регулярні частини Української Армії [10, с. 50].

Взимку 1917 року вільнокозачий рух швидко поширюється і серед міського населення. Проте у містах загони Вільного козацтва часто потрапляли під вплив українських соціалістичних партій. На Катеринославщині, наприклад, організацію Вільного козацтва було розпочато за ініціативою УСДРП [11, с. 29]. У січні 1917 року вільнокозачий рух поширився на Херсонщину і Таврію. Тут, на Півдні України, загони Вільного козацтва не тільки становили собою реальну військову силу, а й виявляли чималу стійкість до більшовицької пропаганди та агітації. Засноване на давніх історичних традиціях Вільне козацтво значною мірою спричинилося до збереження стабільності в Україні в той час, коли державна адміністрація була ще надто слабка і нездатна до виконання покладених на неї функцій [12, с. 147].

Початок більшовицько-української війни та складна внутрішня ситуація змусили український уряд переглянути своє ставлення до вільнокозачих формувань і відмовитись від попередньої орієнтації на роззброєння цих загонів. У грудні 1917 р. на засіданнях Генерального Вільного козацтва обговорювалось питання оборони України. У самому Києві уряд в Секретаріаті все частіше порушував питання про доцільність залучення полку Вільного козацтва (близько 400 багнетів), який складався виключно з української робітничої молоді. На початку грудня відбувся парад київського Вільного козацтва, що мав 16 куренів. Серед них найкращою боєздатністю та вишколом відзначилися курені залізничників [13, с. 176]. Після отримання більшовицького ультиматуму С. Петлюра видав наказ про мобілізацію Вільного козацтва на території України. За цим наказом питання про озброєння Вільного козацтва набуло офіційного характеру. Перед вільнокозачими загонами ставилось завдання утримувати порядок та безпеку не тільки в містах, але й на важливих залізничних станціях. Вільне козацтво було взято на державне утримання, воно ставало частиною регулярної української армії [14].

Після проголошення IV Універсалу під керівництвом “Братства самостійників” розпочалася організація студентської військової частини. Організаційний комітет видав у пресі відозву до академічної молоді, в якій говорилося, що студентство повинно організувати

оборону України [15, с. 144]. Вже 9-го січня 1918 року відбулося віче українського студентства з Університету Св. Володимира та Українського народного університету, на якому було вирішено організувати Студентський курінь Січових Стрільців. До цієї частини під загрозою бойкоту і виключення з українського студентського братства, мали вступати всі студенти-українці. До акції приєдналася і гімназійна молодь Києва (підлітки 14–16 років). Найбільшу свідомість продемонстрували учні II української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства, які на загальних зборах гімназистів двох найстарших класів одногolosно вирішили вступити до українського війська [16, с. 310]. До куреня також вписалася невелика частина київської військової української лікарської школи. Спочатку курінь студентів Січових Стрільців нараховував 100 чоловік. Його командиром було призначено сотника В. Омельченка (також студента).

Українські молодіжні формації та частини відіграли важливу роль у боротьбі проти більшовицької агресії взимку 1917 р. За наказом уряду Київську Школу Хорунжих, що знаходилася на Подолі (600 юнаків), було відправлено битися проти військ Раднаркому в районі Харкова, а потім Полтави – Гребінки. На Чернігівський фронт відправили Першу Українську Військову Школу [17, с. 21]. Юнкери I-ї Української військової школи на чолі з сотником Д. Носенком утримували оборону на фронті Бахмач – Конотоп. 14-го січня 1918 року під Бахмачем відбувся важкий та кривавий бій. Крім юнацької школи (500 чоловік), українську оборону утримували дорошенківці та козаки куреня “Смерті” – 200 чоловік. Їх заатакували загони С. Кудинського, А. Знаменського та конотопських червоногвардійців, що разом мали понад 2000 багнетів [18, с. 148]. Під вечір з боку Ромен у тил українській групі вдарила колона М. Мурвайова, після чого українським воякам довелося відступити під ст. Крути. Рештки полку ім. П. Дорошенка відступили до Дарниці на відпочинок, а військова школа та курінь “Смерті”, що мали не більше 300 багнетів, залишились у Крутах [17, с. 22].

15-го січня з Києва на фронт на Полтавську залізницю було відіслано 2-гу сотню куреня Січових Стрільців, що мала 200 багнетів [19, с. 6]. Сюди ж на чолі з С. Петлюрою

прибули підкріплення для Гайдамацького коша, який у бою під Гребінкою зазнав важких втрат. Після переформування кіш мав два курені. 1-й під назвою “червоних гайдамаків” складався з старшин і козаків сотника О. Волоха та вояків-українців 1-ї Фінляндської дивізії, яких привів С. Петлюра. Курінь нараховував 250 багнетів. 2-й курінь “чорних гайдамаків” складався з полтавських юнаків та юнаків 2-ї Київської юнацької школи, що прибули з Києва. Курінь мав 150 багнетів [20, с. 18].

14-го січня оборонцям Чернігівської залізниці було вислано на підтримку одну студентську сотню під командуванням сотника В. Омельченка. Студенти були озброєні, як і інші вояки, рушницями та кулеметом; 7 днів вони проходили військовий вишкіл. Під час від'їзду з Києва до сотні пристало декілька цивільних осіб, однак це на загальний хід подій не вплинуло. Всього до Крут приїхало не більше 130 студентів [15, с. 170]. Крім студентів, для оборони Чернігівської залізниці прибула ще одна сотня юнаків 1-ї військової юнацької школи. В кінцевому рахунку, у Крутянській групі було 500 юнаків, 130 студентів та гімназистів і 50 професійних вояків з куреня “Смерті”. Крім того, була одна гармата на залізничній платформі сотника І. Лоценка та 16 кулеметів [21, с. 49]. Безпосередньо у наступі на Крути з боку більшовиків брало участь близько 4000 солдат [15, с. 85].

16-го січня о 9 год ранку розпочався легендарний бій під Крутами. Позиції оборонців атакували петроградські, виборзькі та московські червоногвардійці. Головний удар більшовики спрямували проти 3-ї та 4-ї сотень юнаків, що розташувалися на правому боці залізниці. На лівому боці залізницю мужньо боронила 2-га юнацька сотня, а на крайньому лівому крилі – студентська сотня. У резерві була лише 1-ша сотня юнаків, яка мала перед собою панцерник з одною гарматою [22, с. 105]. Цілий день юнацький фронт мужньо відбивав атаки ворога. Надвечір, коли в українських підрозділах вже не вистачало набойів, на ліве крило української оборони, де перебували студенти та гімназисти, більшовики перекинули полк Червоного козацтва, який у кінному строю заатакував учнівську молодь. Студенти та гімназисти, зазнаючи втрат вбитими та пораненими, почали відступати

вздовж залізниці. Юнаки військових шкіл та вояки куреня “Смерті” теж залишили свої позиції. Більшовики зайняли ст. Крути з правого крила юнацького фронту. І тут сталася трагедія однієї студентської чети – 34 студенти, які не орієнтувалися в напрямку відступу, а скерувалися на світло із ст. Крути, попали в руки більшовиків [22, с. 106].

17-го січня, вранці, Юнацька школа прибула до станції Бобрик, де знаходився С. Петлюра [18, с. 151]. Сотник А. Гончаренко здав звіт про перебіг бою під Крутами. При перевірці виявилось, що під Крутами втрачено вбитими, раненими і такими, що пропали безвісти, близько 250 юнаків, 50 студентів і 10 старшин. Втрати у бою під Крутами становили, таким чином, більше 300 осіб. Основний тягар бою винесли на собі юнаки І Військової Школи ім. гетьмана Б. Хмельницького, саме серед них було найбільше жертв вбитими і пораненими [23, с. 21].

В українській історіографії досить поширеною є думка про студентський бій під Крутами. Дійсно, сформований за ініціативою “Братства самостійників” Студентський курінь Січових Стрільців був одним із найкращих серед тогочасних частин Армії УНР з поглядом національної свідомості. Саме студентська молодь найбільш активно підтримала юнаків І Військової школи, що прибули з-під Бахмача до столиці за допомогою. Але оскільки військовий вишкіл Студентського куреня був досить слабкий, то уряд дозволив використовувати його тільки для охоронної служби. Підтверджував це і один із учасників бою під Крутами І. Лоський. У своїх спогадах він писав: “Юнаки мали їхати на Бахмач, а студентська сотня мала зупинитися у Крутах і продовжувати військові вправи” [24, с. 3]. Фактично ж студентську сотню було вислано з Києва на допомогу оборонцям Бахмача, тобто полку ім. П. Дорошенка, куреню “Смерті” та І Військової Школи, які ще 9 січня мали у своєму складі 200 багнетів. Але, коли 14-го січня студентська сотня прибула на ст. Крути, то виявилось, що всі ці частини відступили з-під Бахмача у дуже жалюгідному стані [25, с. 17]. В таких обставинах командування змушене було виділити студентську сотню на дільницю оборонної лінії ст. Крути [26, с. 150].

16-го січня під час відступу з поля бою загинуло 10 студентів-січовиків разом із своїм

командиром сотником В. Омельченком. Одна чота – 34 студенти – потрапила в полон. 27 студентів, які не були пораненими, 19-го січня більшовики закатували на смерть. А 7 поранених хлопців було відправлено у розпорядження В. Антонова-Овсієнка до Харкова. В день прибуття поранених В. Антонов-Овсієнко був п'яний і січовиків розмістили у лікарні, звідки їм вдалося утекти [24, с. 5]. Студенти, які загинули під Крутами, кров'ю освятили українську державність, становлення армії УНР. Студентська кров на вівтар незалежності України була пролита у нерівному бою з переважаючою багатократно силою більшовицького агресора.

Українські молодіжні військові формації героїчно захищали молоду національну державність в багатьох інших боях з ворогом. Так, на Полтавському напрямку підрозділи куреня “чорних гайдамаків” (150 вояків) та чота Січових Стрільців (40 стрільців), обороняли станцію Кононівку. 17-го січня цей загін, що нараховував менше 200 осіб, витримав нерівний бій з більшовиками чисельністю 1100 чол. Надвечір “Чорні гайдамаки” та Січові Стрільці відступили, укріпилися в Яготині та підірвали залізничний міст через річку Супій, створивши значну перешкоду більшовикам на шляху до Києва. 18-го січня більшовикам вдалося захопити Яготин і полагодити міст через р. Супій, але вони наштотхнули на нову перешкоду – підірваний міст і вогневий опір гайдамаків на річці Трубіж. У ніч на 19 січня за наказом С. Петлюри українські частини відступили до Дарниці для з'єднання з головними силами. З 1 на 2 лютого гайдамаки та січовики в Дарниці роззброїли всі війська, що оголосили нейтралітет [18, с. 152–153]. 16-го січня під час боїв у Єлисаветграді найбільше відзначилися юнкери кінного училища, які разом із сотнею ім. Гонти цілий день відбивали атаки червоногвардійців та збільшовиченого українського полку. Але вночі українські підрозділи розпалися. Вже на ранок 17-го січня у Єлисаветграді було встановлено радянську владу. В Одесі під час боїв, що тривали з 14-го до 18-го січня, на боці Центральної Ради мужньо бився загін юнкерів піхотного училища у кількості 150–200 чоловік [20, с. 199].

У першій половині січня 1918 року більшовицьке командування розпочало активні

скоординовані наступальні операції на Правобережній і Лівобережній Україні, з метою оволодіти Києвом. Основу більшовицьких військ на Правобережжі становили більшовизовані частини старої армії. Оскільки тут були розташовані й основні сили Армії УНР – українізовані фронтові й тиллові формування, – то чергова спроба більшовиків одним вирішальним ударом розгромити українські війська провалилася [12, с. 163]. Бої за Київ тривали більше тижня. На боці Центральної Ради виступили такі молодіжні військові формування, як Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців, дві сотні якого мали 300 багнетів, та загін Вільного козацтва, що нараховував 400 багнетів. Тоді ж у Києві було чотири юнацьких школи, що підтримували Центральну Раду [20]. 16-го січня київські робітничі загони Вільного козацтва разом із загоном полку ім. гетьмана Б. Хмельницького вели бої за здобуття “Арсеналу”. 17-го січня січовики та Вільні козаки розпочали наступ на Поділ, де спалахнуло повстання і звідки червоногвардійці намагалися просунутись у центр міста [27, с. 197]. 18-го січня у боях за “Арсенал” найбільше відзначилися загони юнкерів. Одна сотня січовиків прорвалася до Великої Володимирської вулиці. 20 січня загони Вільного козацтва та полку ім. гетьмана П. Полуботка атакували приміщення Політехнічного інституту, де розстріляли 40 червоногвардійців [20, с. 33]. На Подолі та на Щекавицькому цвинтарі силами Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців було зліквідовано останній загін подільських червоногвардійців [28, с. 92]. У цьому бою найбільше відзначилася сотня Січових Стрільців під командуванням В. Кучабського [29, с. 23].

Загартовані у боях з більшовиками під час оборони Києва загони Вільного козацтва та юнаки військових шкіл увійшли до складу Окремого Запорізького загону, який було сформовано в лютому 1918 року. На початку березня 1918 року Окремий Запорізький загін переформувався у Запорізьку дивізію, до складу якої було приєднано Гайдамацький кіш Слобідської України, що одержав назву 3-го Гайдамацького піхотного полку [30]. За наказом Військового міністерства, в кінці березня 1918 року Запорізька дивізія була реорганізована в корпус.

10-го березня 1918 р. курінь Січових Стрільців був перетворений у полк і налічував понад 3000 стрільців і старшин. Його бойовими куренями командували Р. Сушко та І. Чмола, сотні очолювали А. Домарадський, О. Думін, І. Рогульський, М. Загаєвич, І. Андрух, М. Маренін та інші. Командиром полку було затверджено Є. Коновальця, начальником штабу – А. Мельника [6, с. 59].

Запорізький корпус та полк Січових Стрільців, утворений у березні 1918 року в результаті розгортання куреня Галицько-Буковинських Січових Стрільців, були вже суто регулярними частинами і творили збройні сили Центральної Ради.

Висновки. Розглянуті вище події, наведені фактологічні матеріали переконують, що українська молодь відіграла важливу роль у процесі створення Збройних сил УНР та у боротьбі проти більшовицької агресії Росії. Студенти, учні старших класів, робітничка молодь та слухачі військових навчальних закладів були головною опорою політичних сил самостійницької орієнтації, які восени 1917 р. найбільш послідовно виступали за створення національної армії, вбачаючи в ній найголовнішу передумову відновлення української державності. Всебічну підтримку української молоді одержала військова доктрина С. Петлюри, важливим положенням якої була вимога формування українських військових частин і відділів з національно свідомих і надійних людей. Восени 1917 – на початку 1918 рр. українська молодь найбільш активно залучилася до процесу формування армії УНР. Вона добровільно вступала до складу таких перших регулярних частин, як Гайдамацький кіш Слобідської України і Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців та становила у їх складі переважну більшість. Саме молодіжні військові формації та підрозділи виявили найбільшу мужність, героїзм і патріотизм у ході першої більшовицько-української війни.

1. Дециньський Л.Є. *З історії створення Збройних сил УНР (березень 1917 р. – березень 1918 р. / Держава та армія. – Львів, 1998. – № 344. – С. 3–14.* 2. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО) України, ф. 4100, оп.1, спр. 24, арк. 13.* 3. *Зінкевич Л.В. УНР в боротьбі за становлення української державності. – Львів, 1996.*

4. *Смовський К. Гайдамацький кіш Слобідської України та його артилерія в 1917–1918 рр. // За державність, 1935. – 36. 5. – С. 137–157.* 5. *Народна воля. – 1917. – 4 листопада.* 6. *Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія галицького стрілецтва. – Львів, 1990.* 7. *Мірчук П. Українська державність 1917–1920. – Філадельфія, 1967.* 8. *Сушко Р. Січові Стрільці за Центральної Ради: Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1928 р. – Львів, 1927. – С. 9–37.* 9. *Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін. – Львів, 1936.* 10. *Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. – Коломия, 1997.* 11. *Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917–1921. 4.1. – Прага, 1942.* 12. *Голубко В. Армія УНР. 1917–1918: Утворення та боротьба за державу. – Л., 1997.* 13. *Патлах Н.С. В боротьбі за радянську владу в Києві // Літопис революції. – 1928. – № 1 (28). С. 176–187.* 14. *Киевская мысль. – 1917. – 5 грудня.* 15. *Герої Крут. – Дрогобич, 1995.* 16. *Л.Л. Спогади про події під Крутами // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1926. – С. 309–314.* 17. *Михайлик М. Виступ Першої Української Військової Школи // Літопис Червоної Калини. – 1932. – 4.3. – С. 18–22.* 18. *Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана. – К., 2001.* 19. *Сільський В. Головний отаман Симон Петлюра і Армія УНР // Табор. – 1927. – 4.3. – С. 5–10.* 20. *Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918 рр.) – К. – Львів, 1996.* 21. *Велика Українська революція (Матеріали до історії відновлення Української державності): Календар іст. подій за лют. 1917 р. – берез. 1918 р. // Упор. Я. Зозуля. – Нью-Йорк; 1967.* 22. *Крезуб А. Українські Тернопіли: В десяту річницю бою під Крутами // Літ.-наук. вісник. – Львів, 1928. – С. 105–109.* 23. *Зарицький В. Крутянська подія. – Чикаго, 1972.* 24. *Лоський І. Крути. Уривок зі споминів // Літопис Червоної Калини. – 1932. – № 2. – С. 2–5.* 25. *Ткачук А. Крах спроб Центральної Ради використати українізовані військові формування в 1917 р. // УІЖ. – 1967. – №8 – С. 75–84.* 26. *Гончаренко А. Бій під Крутами // За державність. – Варшава, 1938. – С. 145–153.* 27. *Гречанівський. З Євгеном Коновальцем за державну незалежність України (1917–*

1919 рр.) // Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1979. – С. 115–116. 28. Якимович Б. Збройні Сили України: Нарис історії. – Л., 1996. 29. Мірчук П. Українсько-московська

війна (1917–1919). – Торонто, 1957. 30. Центральний державний історичний архів (України). – Львів, ф.316, оп.1т, спр.15.

УДК 94(477.8)”192/193”

І.О. Гаврилів

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ ОПР ТЕРОРУ БІЛЬШОВИЦЬКОГО РЕЖИМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

© Гаврилів І.О., 2005

З початку 20-х років XX ст. російська більшовицька влада бажала використати західноукраїнські землі як плацдарм для експорту комуністичної революції в Європу. Національно-визвольний рух Західної України став цьому на заваді.

In early 20s of the XX century the Bolshevik government wanted to use the Western Ukrainian lands as a spring-board for export of the Communist revolution into Europe. The national liberation movement in Western Ukraine prevented them from doing it.

Незважаючи на те, що незалежна Українська держава вже третій рік, як вступила в своє друге десятиліття існування, у суспільстві відчувається певна роздвоєність по відношенню до не так далекого історичного минулого. Деякими політичними силами та їх голосливими лідерами нав'язується думка про те, що 70 років (з 1921 по 1991 рр.) перебування нашої Вітчизни під російським більшовицьким режимом можна вважати початком становлення української державності. При цьому замовчується національно-визвольна боротьба пройдешніх поколінь та нівелюються здобутки Української революції 1917–1921 років. Також національний рух 20–50-х років минулого століття вони вважають деструктивним, інспірованим чужинницькими чинниками. А російський чинник вважають, як ніби “свій”. Тим часом поширюються в Україні опуси, в яких стверджується, що національну ідею в Україні намагаються отождивити з націоналізмом: “Проповідники” націоналізму і є ті “бацили”, які проникли в організм України. З кожним з них потрібно боротися індивідуально [1].

Сам термін “націоналізм” в сучасній українській історіографії трактується неоднозначно. Показовою видається думка ро-

сійського історика М.Д. Долбилова: “Формування українського націоналізму – тема, одна згадка про яку, здатна доставити глибоке душевне занепокоєння багатьом із сучасних російських істориків” [2]. Очевидно, не тільки історикам, але й політикам та їх однодумцям в Україні. З цього приводу важко не погодитися з визначенням, запропонованим О. Сербенською: “Націоналізм – це філософія виживання і буття нації, тоді, як шовінізм – це філософія поневолення і гноблення інших націй... Націоналізм починається з любові до свого, шовінізм – із ненависті до чужого. Мета націоналізму – свобода своєї нації, мета шовінізму – поневолення іншої” [3]. Таким чином, український націоналізм – це протидія шовінізму чужинців, які бажали поневолити Україну. Очолила цей рух українська інтелектуальна, політична та військова еліта. Як ідеологія та організована дія український націоналізм проявив себе повною мірою у міжвоєнний період на західноукраїнських землях. І хоча він був направлений проти польського окупаційного режиму, в кінцевому результаті – основним противником виявився російський більшовизм, який у 20–40-х роках XX століття масовими репресіями та голодоморами по-